

PAŽYMA
APIE LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMO
„DĖL ASMENS VARDŲ IR PAVARDĖS RAŠYMO ASMENS TAPATYBĘ PATVIRTINANČIUOSE IR KITUOSE DOKUMENTUOSE
TAISYKLIŲ PATVIRTINIMO“ PROJEKTO
(TOLIAU – PROJEKTAS)
DERINIMĄ

Institucijos pavadinimas (rašto data ir Nr.)	Pasiūlymas/pastaba	Komentarai
Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2022-04-05 Nr. S1-127 (1.7)	<p>Pirmiausia primename Kalbos komisijos nepritarimą tam tikroms Lietuvos Respublikos asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymo (toliau – Įstatymas) nuostatom, kuriomis pernelyg išplečiamas vardų ir pavardžių rašymas Lietuvos Respublikos piliečio asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose, civilinės būklės aktų įrašuose ir kituose asmeniui Lietuvos Respublikoje išduodamuose oficialiuose dokumentuose (toliau šios trys kategorijos vadinamos apibendrintai – oficialiais dokumentais). Kalbos komisijos nuomone, „išimčių neturėtų būti daug, o svarbiausia – išimtys turi turėti aiškų pagrindą“.</p> <p>Iki įsigaliojant Įstatymui, dar nėra įvertinta, kiek tautybių apima nauja sąvoka „ne lietuvių tautybės [Lietuvos Respublikos pilietis]“, kiek ir kokių kalbų gali būti vartojama įrašant vardus ir pavardes į oficialius dokumentus (Projekto 11 p.); taip pat iki galo neaišku, kas pagal Įstatymą turėtų būti laikoma dokumento šaltiniu (Projekto 21–22 p.), t. y. kokiais šaltiniais remiantis būtų suteikiama teisė asmens dokumentuose vardus ir pavardes rašyti ne lietuvių kalbos rašmenimis, kiek tokių asmenų būtų ir pan. Kalbos komisija dar yra atkreipusi dėmesį, kad jeigu vaikas gimė Lietuvoje, vienas iš jo tėvų yra Lietuvos Respublikos pilietis (nors kitas yra užsienietis, Projekto 13 p.), šeimos nuolatinė gyvenamoji vieta yra Lietuvoje, tai jo vardą tikslinga rašyti pagal pagrindinę Lietuvoje galiojančią nuostatą – lietuviškais rašmenimis ir pagal lietuvių kalbos taisykles. Taip pat nelotyniško pagrindo rašmenimis pateiktus vardus ir pavardes tikslinga perrašyti lietuviškais rašmenimis (tiek taikant transkripciją, tiek ir transliteraciją, Projekto IV skyrius). Šiomis</p>	<p>Atsižvelgta iš dalies.</p> <p>Vadovaujantis sistemiškumo principu, reiškiančiu, kad teisės normos turi derėti tarpusavyje, žemesnės teisinės galios teisės aktai neturi prieštarauti aukštesnės teisinės galios teisės aktams, Asmens vardo ir pavardės rašymo asmens tapatybę patvirtinančiuose ir kituose dokumentuose taisyklių projektas (toliau – Projektas) neturi prieštarauti Lietuvos Respublikos asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymui (toliau – Įstatymas). Įstatyme yra pateiktos sąvokos „Ne lietuvių tautybės Lietuvos Respublikos pilietis“, „Dokumento šaltinis“, taip pat nustatyta perrašos iš nelotyniško pagrindo įrašų tvarka (sudaryta galimybė perrašyti tiek lotyniškos abėcėlės raidėmis (be diakritinių ženklų), tiek lietuviškais rašmenimis). Atsižvelgiant į tai, Taisyklėmis negali būti nustatomos kitokios sąvokos ar kitaip sureguliuoti teisiniai santykiai nei nustatyta Įstatymu.</p> <p>Atsisakyta nuostatos dėl vaiko vardo rašymo pagal tos užsienio valstybės vardų rašybos ir darybos taisykles.</p>

	<p>bendrosiomis pastabomis skatiname nuostatą vardus ir pavardes oficialiuose dokumentuose rašyti lietuviškais rašmenimis išlaikyti kaip pagrindinę, kitaip tikėtinas neigiamas poveikis šalies kalbiniam ir kultūriniam tapatumui.</p>	
	<p>Gana aiškus pagrindas užrašyti pavardę ir vardą nelietuviškais rašmenimis – pirminis kitos valstybės išduotas oficialus dokumentas, nuo jo gali būti nurašoma asmens pavardė ir vardas, asmeniui teisėtai priklausanti pavardė (pvz., vaikui – tėvo ar motinos, sutuoktiniui – jo sutuoktinio), šis būdas turėtų būti tinkamas ir užrašant „ne lietuvių tautybės Lietuvos Respublikos piliečio“ pavardę pagal giminės dokumentus, tačiau, sprendžiant iš Projekto 11 punkto, neabejotinai prireiks konkretesnių rekomendacijų, kaip užrašyti įvairių tautybių asmenų pavardes ir vardus pagal jų tautinės kalbos rašybos ir darybos taisykles, ypač jei tautinė kalba naudoja nelotyniško pagrindo rašmenis. Atitinkamai kalbų įvairovė, rašybos nenuoseklumas, metodinių ir kalbinių (įvairių kalbų) rekomendacijų trūkumas sunkins įstaigų, išduodančių oficialius dokumentus, darbą, o bendresniu mastu, kaip minėta, darys neigiamą poveikį Lietuvos valstybės kultūriniam ir kalbiniam tapatumui.</p>	<p>Atsižvelgta iš dalies.</p> <p>Įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje nenumatytas reikalavimas rašant ne lietuvių tautybės Lietuvos Respublikos piliečių asmenvardžius remtis dokumento šaltiniu, todėl toks reikalavimas negali būti nustatytas ir Projekte. Tačiau taisyklėse numatoma galimybė remtis dokumento šaltiniu, jeigu kiltų abejonės dėl tautinio vardyno asmenvardžių rašymo.</p>
	<p>Nuostatai dėl galimybės pa(si)rinkti vardą iš savo tautinio vardyno (Projekto 11 p.) pritariame, jį praktikoje buvo taikoma visą valstybingumo laikotarpį (plg.: brus., rus. <i>Olga</i> ir ukr. <i>Olha</i>, liet. <i>Kristina</i> ir lenk. <i>Krystyna</i>), taip pat visu laikotarpiu atsižvelgiama į tokių piliečių moteriškų pavardžių darybos dėsningumus pagal jų gimtosios kalbos taisykles (paprastai paliudyta dokumentuose), tačiau tiek vardai, tiek pavardės buvo užrašomi lietuviškais rašmenimis pagal tarimą raštišku piliečio pageidavimu – arba nesugramatinti (be lietuviškų galūnių), arba sugramatinti (su lietuviškomis galūnėmis). Konstitucinis Teismas 1999 m. spalio 21 d. nutarime pažymėjo, kad asmens tautybė negali būti pagrindas asmeniui reikalauti, kad jam nebūtų taikomos taisyklės, kylančios iš valstybinės kalbos statuso, kitaip būtų pažeistas konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas. Taigi dėl to, kaip vertinti reglamentavimą, nustatantį daugelio kitų kalbų, be valstybinės, vartojimą oficialiuose dokumentuose, užrašant piliečių vardus ir pavardes (ne pirminio kitos valstybės išduoto oficialaus dokumento pagrindu), reikėtų sulaukti Konstitucinio Teismo sprendimo.</p>	<p>Atsižvelgta iš dalies.</p> <p>Įstatymas numato galimybę rašyti ne lietuvių tautybės Lietuvos Respublikos piliečių asmenvardžius nelietuviškais rašmenimis. Vadovaujantis sistemiškumo principu, Projektas negali prieštarauti Įstatymui.</p> <p>Atsisakyta nuostatos dėl vaiko vardo rašymo pagal tos užsienio valstybės vardų rašybos ir darybos taisykles.</p>

	<p>Nuosekliai per keletą dešimtmečių teigiamai pasisakydama dėl galimybės su užsieniečiu santuoką sudariusio ir jo pavardę paėmusio Lietuvos Respublikos piliečio, taip pat tokių sutuoktinių vaikų pavardės rašyti lotyniško raidyno rašmenimis, dokumento šaltiniu laikant užsieniečio asmens dokumentą, Kalbos komisija 2021-11-04 rašte Nr. S1-416 (1.7) „Dėl išvados pateikimo“ Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui pabrėžė skirtį tarp pavardžių ir vardų reglamentavimo: „[Kalbos komisija] nepritaria tam, [kad nurašymas] visais atvejais būtų taikoma[s] ir tokių vaikų vardams.“ Komisijos nuomone, reikėtų išlaikyti galiojantį vardų reglamentavimą pagal Civilinės būklės aktų registravimo taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. 1R-334, 23 punktą: „... Registruojant ar įtraukiant į apskaitą užsienio valstybių piliečių ir asmenų be pilietybės bei jų vaikų civilinės būklės aktus, šių asmenų vardai ir pavardės civilinės būklės aktų įrašuose rašomi juos paraidžiui perrašant lotyniško pagrindo rašmenimis iš asmens tapatybės dokumento ar užsienio valstybės institucijos išduoto atitinkamo dokumento...“ Jei vaikas gimė Lietuvos Respublikoje ir čia yra nuolatinė šeimos gyvenamoji vieta, vardas turėtų būti rašomas pagal šioje šalyje galiojančias vardų rašybos oficialiuose dokumentuose nuostatas – lietuviškais rašmenimis, pagal lietuvių kalbos, kaip valstybinės, taisykles.</p>	
	<p>Iš principo galima pritarti pasirinktiems principams, kaip iš pirminio šaltinio, išduoto užsienio valstybės, perteikti vardus ir pavardes Lietuvos Respublikos oficialiuose dokumentuose – nurašyti paraidžiui tuos, kurie šaltinyje lotyniškos abėcėlės rašmenimis (atsisakant diakritinių ženklų, kaip nustato įstatymas), ir perrašyti lotyniškos abėcėlės rašmenimis (nevarojant diakritinių ženklų), taikant transkripcijos ar transliteravimo taisykles (Projekto IV skyrius). Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvių kalbos rašybos taisyklėse (patvirtintose Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2022 m. sausio 6 d. nutarimu Nr. N-1 (190)) apibrėžta, kad asmenvardžio transkribavimas – kitos kalbos asmenvardžio užrašymas pagal apytikslį tarimą lietuviškais rašmenimis; asmenvardžio transliteravimas – nelotyniškos rašto sistemos rašmenimis parašytų asmenvardžių perrašymas paraidžiui (arba kuo tiksliau perteikiant</p>	<p>Atsižvelgta iš dalies.</p> <p>Įstatymas sudaro galimybę dokumento šaltinyje nelotyniško pagrindo rašmenimis įrašytus asmenvardžius perrašyti lotyniškos abėcėlės raidėmis be diakritinių ženklų (4 straipsnio 1 dalies 1 punktas) arba lietuviškais rašmenimis ar lietuviška forma (4 straipsnio 3 dalis).</p> <p>Atitinkamai Projekte aptariamoms abi šios alternatyvos.</p> <p>Laikantis VLKK transkripcijos (pagal apytikslį tarimą) ar transliteravimo taisyklių, asmenvardžiai gali būti rašomi tuo atveju, jeigu asmuo pageidauja asmenvardžius perrašyti lietuviškais rašmenimis ar lietuviška forma. Tuo tarpu perrašant asmenvardžius lotyniškos abėcėlės raidėmis be diakritinių ženklų nuo nelotyniško pagrindo rašmenų, visų pirma turėtų būti laikomasi dokumentų išdavimą ar sudarymą</p>

	<p>kitokius rašto ženklus) lietuviškais rašmenimis; siekiant tiksliai perteikti autentiškas formas gali būti vartojami papildomi diakritiniai ženklai. Konkrečiau sakant, Lietuvos valstybėje, kur oficiali kalba – lietuvių kalba, transkripcija ir transliteravimas yra perrašymas ne plačiąja prasme lotyniškos abėcėlės, bet lietuvių kalbos rašmenimis. Pavyzdžiui, vienu rašmeniu žymima raidė iš rus. Ж turi būti perrašoma viena lietuvių kalbos raide Ž (bet ne dviem ZH, tuo labiau kad vienokios ir kitokios perrašos perskaitymas lietuviškame kontekste skiriasi nepalyginamai). Žinoma, taikant transliteracijos būdą, du rašmenys turi būti ir perteikiami kaip du, plg.: rus. Анна – transkribuota forma Ana, transliteruota – Anna.</p>	<p>reguliuojančiuose teisės aktuose nustatytų transliteravimo į lotynų kalbos rašmenis taisyklių (pavyzdžiui, Juridinių asmenų registro nuostatuose, patvirtintuose teisingumo ministro 2003 m. lapkričio 12 d. įsakymu Nr. 1407, numatytas fizinių asmenų asmenvardžių transliteravimas į lotynų kalbos rašmenis pagal užsienio kalbų rašmenų transliteravimo į lotynų kalbos rašmenis klasifikatorių), taip pat Komisijos patvirtintų taisyklių (pvz. Jidiš ar hebrajų kalbų perrašos lotyniškais ir lietuviškais rašmenimis taisyklės). Jeigu tokių taisyklių nėra, būtų vadovujamasi kitais teisės aktais ar rekomendacijomis.</p>
	<p>8 punkte išimtinai kalbama apie moterų pavardes, todėl siūlome logiškai patikslinti formuluotę įterpiant „moterų“ ir kartu neieškoti moteriškų pavardžių formų pernelyg toli praeityje ir išbraukti „ar kiti protėviai“, formuluoti taip: „... jeigu dokumento šaltiniu įrodoma, kad tėvai, seneliai, proseneliai ar kiti protėviai (moterys) pagal tiesiąją ar šoninę giminystės liniją (toliau – giminystės susiję asmenys) arba vienas iš jų turėjo ar turi kitokią tos pavardės (moteriškąją) formą.</p>	<p>Atsižvelgta iš dalies. Pagal šiuo metu galiojančias Asmens vardo ir pavardės keitimo taisykles, patvirtintas teisingumo ministro 2016 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. 1R-333, asmuo turi teisę keisti pavardę į savo senelių, prosenelių ar kitų protėvių pavardę. Atsižvelgiant į tai, Projektu negali būti pabloginama padėtis ir apribojama galimybė rašyti pavardę tik pagal motinos, senelės ar prosenelės turėtą pavardę.</p>
	<p>10 punkto išbraukimui (naujesnėje redakcijoje) iš principo pritariame.</p> <p>13 punkto antroji dalis „Įstatymo 4 straipsnio 3 dalyje nustatytu atveju užsieniečio prašymu vardai ir pavardės gali būti rašomi lietuviškais rašmenimis arba lietuviška vardo ir pavardės forma“, nurodanti į reglamentavimą Įstatymo 4 straipsnio 3 dalyje „[š]io straipsnio 1 dalyje nurodytais atvejais asmens vardas ir pavardė jo prašymu gali būti rašomi lietuviškais rašmenimis arba lietuviška vardo ir pavardės forma“, o tai apima visus atvejus, kai vardas ir pavardė, dokumento šaltinyje įrašyti ne lietuviškais rašmenimis, iš esmės liktų nepaaiškinta, jei ne 20 punktas. Jo naujesnė redakcija yra tikslesnė nei pirminė, tačiau siūlytume išbraukti žodį „arba“, bet neišbraukti žodžio „apytiksliai“: „Įstatymo 4 straipsnio 3 dalyje nurodytu atveju asmens vardas ir pavardė jo prašymu rašomi lietuviškais rašmenimis arba lietuviška forma pagal apytikslį tarimą (transkripcijos į lietuvių kalbą taisyklės) ir laikantis Lietuvių kalbos rašybos taisyklėse gramatinimo taisyklių“.</p>	<p>Atsižvelgta iš dalies. 10 punkto formuluotė pakeista. Atsisakyta 13 str. 2 sakinio. Atsižvelgiant į tai, kad Įstatymo 4 str. 3 d. naudojama žodžių junginys „lietuviškais rašmenimis arba lietuviška vardo ir pavardės forma“ žodis „arba“ paliekamas ir Projekte. Sąvokos „lietuviškais rašmenimis“ ir „lietuviška forma“ turi skirtingą reikšmę.</p>

	<p>17 punkto pateikti du variantai, labiau pritariame šiai formuluotei: „Vardas ir pavardė, dokumento šaltinyje įrašyti nelotyniško pagrindo rašmenimis, perrašomi lotyniškos abėcėlės rašmenimis (be diakritinių ženklų) laikantis Valstybinės lietuvių kalbos komisijos tvirtinamų (transkripcijos) taisyklių ar instrukcijų, kitų teisės aktų ar rekomendacijų, nustatančių vardų ir pavardžių transliteravimą“;</p>	<p>Atsižvelgta iš dalies. Atkreiptinas dėmesys, kad gali būti ir kitų teisės aktų, kuriuose jau yra nustatytos transliteravimo lotyniškos abėcėlės rašmenimis taisyklės, pvz. minėtas teisingumo ministro 2003 m. lapkričio 12 d. įsakymu Nr. 1407, todėl punktas papildytas.</p>
	<p>Pabaigoje būtina pastebėti, kad institucijų, išduodančių oficialius dokumentus, praktikoje nepakaks svarstomu Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu tvirtinamų taisyklių ar Valstybinės lietuvių kalbos komisijos patvirtintų „Lietuvių kalbos rašybos taisyklių“.</p> <p>Primename, kad Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija dar nėra patvirtinusi kartu su Kalbos komisija parengtų Rekomendacijų civilinės metrikacijos įstaigoms dėl asmenvardžių rašymo civilinės būklės aktų įrašuose projekto (pagal Valstybinės kalbos politikos 2019–2022 metų gairių įgyvendinimo priemonių planą buvo įsipareigojusi tokias rekomendacijas priimti per 2019 metus). Rengiant šį projektą buvo suderintos metodinės (Teisingumo ministerijos) ir kalbinės (Kalbos komisijos) rekomendacijos iš metrikatorių konsultavimo praktikos. Įsigaliojus Lietuvos Respublikos asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymui prireiks dar daugiau ir metodinių, ir kalbinių rekomendacijų, taip pat ne tik lietuvių kalbos, bet ir kitų kalbų klausimais.</p>	<p>Atsižvelgta iš dalies. Rekomendacijų civilinės metrikacijos įstaigoms dėl asmenvardžių rašymo civilinės būklės aktų įrašuose projektas buvo parengtas 2021 m. ir, priėmus Įstatymo poįstatyminius teisės aktus, bus svarstoma dėl šių Rekomendacijų rengimo (tikslinimo) poreikio.</p>
<p>Derinimo darbo tvarka pateikta pastaba</p>	<p>Įstatyme Tarptautinės civilinės aviacijos organizacijos Mašininio skaitymo kelionės dokumentų taisyklės (ICAO) neminimos ir Taisyklių projekte jų minėti, Kalbos komisijos nuomone, netinka – tam 17 p. papildymui nepritariame.</p>	<p>Neatsižvelgta. Siekiant tinkamo Įstatymo taikymo ir teisinio aiškumo Vyriausybės nutarime nurodomi teisės aktai, kuriais vadovaujantis atliekamas asmenvardžių nurašymas ar perrašymas. Poįstatyminio teisės akto paskirtis ir yra detalizuoti Įstatymo normas. Todėl, jeigu įstatyminio lygmens teisės akte neminimas tam tikras teisės aktas, tai nereiškia, kad jis negali būti minimas ir poįstatyminiame teisės akte. Atkreiptinas dėmesys, kad Taisyklių 17 punkte įtvirtinamas prioritetas VLKK tvirtinamoms transliteravimo lotyniškos abėcėlės rašmenimis (be diakritinių ženklų) taisyklėms prieš ICAO. Ir tik nesant VLKK taisyklių, būtų remiamasi ICAO. Taigi, jeigu</p>

		<p>VLKK parengs transliteravimo lotyniškos abėcėlės rašmenimis (be diakritinių ženklų) taisykles, kaip pavyzdžiui yra apsvarsčiusi Hebrajų kalbos ar Jidiš kalbos perrašos lotyniškais ir lietuviškais rašmenimis taisykles (http://www.vlkk.lt/media/public/file/Naujienos/perra%C5%A1a_hebr_pagrindn-taisykl%C4%97s_20181004_AP%C5%BEr.pdf; http://www.vlkk.lt/media/public/file/Naujienos/perra%C5%A1a_jidi%C5%A1-taisykl%C4%97s_20181004.pdf), kuriose numatomas šių kalbų rašmenų perrašymas tiek lotyniškais, tiek lietuviškais rašmenimis, nebus poreikio taikyti ICAO. Jeigu būtų atsisakyta nuostatos dėl ICAO, kiltų neaiškumas dėl asmenvardžių perrašos ir nurašymo taisyklių, kai jos nereguluotos nei dokumentų sudarymą ir (arba) išdavimą reguliuojančiuose teisės aktuose, nei VLKK taisyklėmis.</p>
--	--	--